

of men daarmede niet treedt in hetgeen van algemeen Rijksbelang is en men derhalve artikel 150 van de gemeentewet niet overtreedt. Altijd weer stuit men op dat bezwaar. Nu heeft de meerderheid van de commissie voor de strafverordeningen in den Haag er dit op gevonden, dat de zondagswet ten doel heeft zondagsheiliging, terwijl de door B. en W. voorgestelde bepaling eene ruimere strekking heeft, aangezien zij ook ten doel heeft de bevordering van de zondagsrust. Dit lijkt ons echter eene wonderlijke redeneering, daar de zondagsheiliging, door de zondagswet beoogd, juist de zondagsrust tot grondslag heeft en zij door middel van de laatste tot de eerste heeft willen komen.

Uit dit alles blijkt dat het conflict tusschen de bestaande zondagswet en de gemeentelijke verordeningen steeds grooter en scherper wordt. In de algemeene politieverordeningen der gemeenten worden, gelijk in de verordeningen op de winkelsluiting, allerlei bepalingen gemaakt op de zondagsrust, zooals in den Haag het verbod om op dien dag melk, bakkerswaren of bloemen aan huis te bezorgen, of dat om een barbierswinkel of kapperssalon, een winkel in bloemen of planten, of een winkel in heerenhoeden en modeartikelen of heerenkleeding des zondags voor het publiek geopend te hebben. De zuiverste willekeur wordt op dit gebied gevonden. En dit kan geschieden omdat de justitie zich van de bestaande zondagswet niets schijnt aan te trekken. Een enkele maal, zooals in het geval van den haarlemschen burgemeester Boreel, wordt vanuit den Haag een „halt” geroepen. Maar verder is onder de bestaande zondagswet alles mogelijk, zoowel verordeningen die toelaten dat winkels en gelegenheden voor publieke gemakkelijkheden geopend zijn als verordeningen die het verbieden. Niet alleen ter wille van de zaak zelf, maar ook uit eerbied voor de wet blijft derhalve herziening of afschaffing der zondagswet urgent. Zij is geworden een verflenste vlag, die een sociale lading dekt.

HOOFDSTUK XIX.

De staat tegenover openbare Godloochening en Godslastering.

Met de revolutie verdwenen ook al de op dit gebied nog bestaande bepalingen. De staatsregeling van 1798 liet zich over de zaak niet uit. Echter geeft artikel 41 „de Wet zal geene andere straffen opleggen, dan die welke volstrekt noodzakelijk zijn voor de algemeene zekerheid”, aanleiding tot de veronderstelling, dat zij de godslastering niet meer heeft willen gestraft zien. Want in de schatting van degenen, die genoemde staatsregeling ontwierpen en aannamen, zal een straf daarop wel niet noodzakelijk geweest zijn voor de algemeene zekerheid. Maar de reactie, die sinds 1801 aan het woord kwam, was van een ander gevoelen.

Zooals bekend is, schreef artikel 28 van de staatsregeling van 1798 voor, dat een wetboek zou gemaakt worden, zoowel van burgerlijke als van lijfstraffelijke wetten, tegelijk met de wijze van rechtsverdedering, op gronden, door de staatsregeling verzekerd en algemeen voor de gansche republiek. Ter uitvoering hiervan ging een commissie aan het werk, gesplitst in twee afdelingen, ééne voor lijfstraffelijk, en ééne voor burgerlijk recht. Met het eerstgenoemde schoot het werk spoedig op. Zoo weinig was dit echter met het laatstgenoemde het geval dat in 1804, krachtens een bijzonderen last van het staatsbewind, de afzonderlijke aanbieding plaats had van ontwerpen betrekkelijk „eene inleiding over het recht in het algemeen, het lijfstraffelijke wetboek en wetten over het bewijs”. Deze stukken werden vervolgens, naar artikel 84 van de nieuwe staatsregeling van 1801, ter consideratie aan het nationaal gerechtshof gezonden. Toen dit in 1806 met zijn rapport gereed was, was inmiddels de republiek vervangen door het koningschap van Lodewijk Napoleon.

Het ontwerp lijfstraffelijk wetboek van 1804 werd dientengevolge geen wet. Toch is het merkwaardig te lezen, dat het zoowel *godloochening* als *godslastering* strafbaar stelde. Zeldzaam toch was dit vroeger ter zake van „godloochening” geschied. In bijna geen der plakaten vinden wij daarvan een spoor, al meenen rechtsgeleerden, dat zij onder „godslastering” viel. In het plakkaat van Karel V van 1531 werd bij uitzondering de loochening naast de lastering strafbaar gesteld. Het ontwerp van 1804, dat beide behandelt, geeft van beide eene definitie. „Godloochening bestaat in het opzettelijk verbreiden van de ontkenenis des bestaans van een Albestuurend Opperwezen”. (art. 31). „Godslastering is het opzettelijk bespotten, belasteren of vervloeken van het Albestuurend Opperwezen” (art. 32). Beide misdaden kunnen zoowel mondeling als schriftelijk worden bedreven, en worden gestraft met de zware straf met gevangenis of verbanning voor altijd uit de geheele republiek. Van geldboete is zelfs geen sprake meer. En de grond van deze strafbaarheid is gelegen in de verzwakking van de banden der maatschappij, die èn door godloochening èn door godslastering wordt veroorzaakt.

Het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland, dat na middernacht van den 31^{en} Januari 1809 kracht van wet zou hebben, bewoog zich slechts ten deele op de lijn van het ontwerp van 1804, wat het hier besproken onderwerp betreft. Daarin toch werd de godloochening niet meer strafbaar gesteld. Zij werd zelfs niet meer genoemd. Alleen worden zij gestraft, „die voorbedachtelijk openlijke daden plegen, of alzo geschriften verspreiden, regtstreeks en opzettelijk ingerigt ter bespotting, belastering of vervloeking van het Albestuurend Opperwezen”. Ook hier vinden wij echter eene verzwakking van het ontwerp van 1804. Want de godslastering moet niet alleen „voorbedachtelijk”, maar ook „openlijk” hebben plaats gehad, wil zij strafbaar zijn. Bovendien moeten die daden

of geschriften „regtstreeks” op bespottling, belastering of vervloeking zijn gericht. Verder rijst de vraag, nu er niet van gesproken wordt dat deze misdaad „bij monde” kan worden bedreven, of deze begrepen is onder „die voorbedachtelijk openlijke daden plegen” enz. In elk geval is dit niet duidelijk. Maar ten derde is het wetboek van Lodewijk Napoleon ongetwijfeld ook in dit opzicht slapper dat verbanning niet meer voor altijd, maar hoogstens voor zes jaren kan plaats hebben.

In één opzicht gaat het echter verder dan het ontwerp. Het stelt namelijk ook de drukkers of boekverkoopers strafbaar, die geschriften, waarin dergelijke godslasteringen voorkomen, drukken of doen drukken en in het licht geven, en eveneens alle andere boekverkoopers, die zulke geschriften verkopen of aan anderen verzenden, indien hun de misdadige inhoud bekend geweest is, of, indien zij, in weerwil van het verbod, van wege de politie gedaan, met het drukken, verkopen of verzenden zijn voortgegaan. Maar behoudens deze uitzondering of liever strikter toepassing, beperkt het wetboek van Lodewijk Napoleon het misdrijf, in vergelijking van het ontwerp van 1804, zeer.

Maar nog een gewichtigen stap verder in die richting doet de Code Pénal, die, hier in 1811 ingevoerd, ook de godslastering uit de reeks der strafbare feiten wegneemt.

In ditzelfde spoor gaat ons wetboek van strafrecht, dat in 1881 de Code Pénal verving. Zelfs is van geene enkele zijde toen eene poging gedaan om de godslastering strafbaar te stellen. Noch in de tusschen de regeering en de kamer gewisselde stukken noch bij de openbare beraadslaging is zelfs over dit onderwerp één woord gesproken. Tegen het verhinderen of het verstoren van geoorloofde openbare godsdienstige samenkomsten of kerkelijke- of begrafenisplechtigheden werden strafbepalingen opgenomen, evenals tegen het bespotten van een bedienaar van den godsdienst in de geoorloofde waarneming zijner bediening of het beschimpen van voorwerpen aan eenen eeredienst gewijd, waar en wanneer de uitoefening van dien dienst geoorloofd is. Maar daarbij bleef het. Zelfs was er nog oppositie tegen de laatstgenoemde bepalingen. De minderheid toch van de commissie „van rapporteurs” keurde de bijzondere bescherming, hier aan den godsdienst verleend, af ¹⁾. Gelijk den geestelijken of bedienaren van den godsdienst door den staat geene bijzondere verplichtingen moeten worden opgelegd, zooals in de artikelen 201 en 202 van de Code Pénal geschiedde, zoo moet aan den anderen kant aan hen geene bijzondere bescherming worden verleend. Het is niet wenschelijk dat de staat uitmake wat godsdienst is en het is ook onnoodig, want de bescherming van het gemeene recht is ook voor den godsdienst voldoende. De meerderheid der commissie wilde deze artikelen behouden, gelijk dan ook

¹⁾ Voorloopig verslag bldz. 128.

geschiedde, omdat die bijzondere bescherming niet is eene bescherming aan de kerk of aan de geestelijken verleend, maar omdat de aard van ons volk medebrengt, dat inbreuk op zijn godsdienstzin als een zwaarder vergrijp wordt opgevat dan inbreuk op de vrijheid van geoorloofde vergaderingen in het algemeen. Ons komt het voor, dat deze laatste motiveering er toe had moeten leiden, om in den titel 16 onder „belediging” een artikel op te nemen over „godslastering”, omdat in breede kringen lastering van God als een zwaarder vergrijp wordt opgevat dan belediging van een mensch. Als eenige reden had hier, in den gedachtengang van ons wetboek, moet gelden de meerdere vrees, die bij deze bespotting en beschimping bestaat voor verstoring der openbare orde.

Doch hoe dit zij, behalve in de zooeven bedoelde artikelen 145, 146 en 147, wordt in ons strafwetboek over het verhinderen, verstoren, bespotten, beschimpen van godsdienstige bijeenkomsten, personen of zaken niets gevonden. Over godloochening en godslastering zwijgt het strafwetboek. Dit geschiedde zonder eenige oppositie in de staten-generaal. Het is dus aan te nemen, dat deze voorgoed uit onze strafwetgeving verwijderd zijn.

Eenigszins anders staat de zaak bij de militaire rechtspleging, namelijk in zooverre het het reglement op de krijgstucht betreft. In de nieuwe wetboeken van militaire straf- en tuchtrecht van 1902 treft men ook geene bepalingen op de godslastering, het vloeken of zweren aan. Wel is bij de behandeling van genoemde ontwerpen daartoe eene poging gedaan, door de indiening van een amendement, strekkende om in het eerste lid van artikel 122^b: „De militair, die een mindere uitscheldt, hem beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, de woorden in te lasschen „hem met vloeken bejegen”. Dit werd echter verworpen. In de plaats daarvan werd een amendement aangenomen, luidende „hem uitvloekt”, maar nadat de uitdrukkelijke toelichting was gegeven, dat daarmede slechts bedoeld werd, de louter persoonlijke belediging, het verwenschen van iemand, strafbaar te stellen. Uit een en ander blijkt dat noch in het wetboek van militair strafrecht noch in dat op het tuchtrecht bepalingen op de godslastering voorkomen. Maar anders stond het vroeger met het reglement op de krijgstucht. In de inleiding van dit reglement van 1815 § 2 vinden wij de woorden, die zoo begrijpelijkerwijze in die dagen aldaar eene plaats vonden: „Daar de godsdienst de bron is van alle geluk, deugd, waren moed en troost, moet ook in den kriegsstand een ieder zich tot betrachtting derzelve en tot een zedelijke levenswijze bevljtigen; de godslasteringen, het vloeken en zweren moeten worden nagelaten”. Geheel als in de oude plakkaten werden deze drie naast elkander genoemd, en van de godloochening niet gesproken. Echter is het reglement betreffende de krijgstucht, vastgesteld bij K. B. van 31 Juli 1922 Stbld no. 476, deze

§ 2 van de inleiding van het reglement van 1815 vervallen. Maar wèl lezen wij in artikel 22; „Den militair is verboden *a* het bezigen van vloeken en godslasteringen, van onzedelijke taal of liederlijke uitdrukkingen, zoowel buiten als in dienst.” Dit is geheel in overeenstemming met de verklaring van minister Bergansius, bij de behandeling van het wetsontwerp op de krijgstucht dat onder de krijgstuchtelijke vergrijpen, die niet in eenige strafwet zijn omschreven, maar strijdig zijn met eenig dienstbevel of dienstvoorschrift, of onbestaanbaar met de militaire tucht of orde en dus vallen onder art. 118^a van de strafwet, in het reglement, dat bij de invoering van de tuchtwet zou worden samengesteld, ook de godslastering en het vloeken zouden worden opgenomen ¹⁾. Men vergete echter niet bij de beoordeeling van het strafbaar stellen van dit euvel in het reglement op de krijgstucht, dat hier een motief op den voorgrond staat, dat niet gold bij het samenstellen van het strafwetboek, namelijk de opvoeding van het leger.

Afgezien van deze geheel bijzondere uitzondering, is de strafbaarstelling van godslastering en vloeken en zweren uit onze wetgeving verdwenen.

Verschillende deugdelijke redenen zijn daarvoor aan te voeren :

Het is vrij wel ondoenlijk om het begrip „godslastering” duidelijk te omschrijven en vooral schijnt het bezwaarlijk om het onderscheid aan te geven tusschen „godslastering” en „vloeken”. Theoretisch werd er wordt het zeer ruim genomen. Zoo doet onder anderen de heidelbergsche catechismus, wanneer hij een antwoord geeft op de negen en negentigste vraag : „wat wil het derde gebod?”. Dat antwoord toch luidt „dat wij niet alleen met vloeken of met een valschen eed, maar ook met onnoodig zweren den naam Gods niet lasteren noch misbruiken, noch ons met stilzwijgen en toezien zulke schrikkelijke zonden deelachtig maken.” Onder het lasteren van Gods naam worden dus gerekend : *a* het vloeken, *b* het doen van een meened, *c* het onnoodig zweren. Vele rechtsgeleerden uit de zeventiende en achttiende eeuw gingen echter nog verder. Elke beleediging van God beschouwden zij als Godslastering, zoodat dientengevolge daaronder ook de godloochening behoorde. En niet alleen deze, maar ook de waarzeggerij en de goochelarij.

De plakkaten en resoluties der verschillende provincies hebben in den regel deze zóó uitgebreide opvatting van de godslastering niet gehuldigd. Van straffen op de godloochening vindt men zoo goed als nooit melding gemaakt. En evenmin van die op het ergeren van God in het algemeen, zooals Calvijn dat deed. Gewoonlijk kennen genoemde plakkaten en resoluties twee verschillende misdrijven op dit gebied. Ten eerste het in het openbaar bespotten of belasteren van Gods naam. Hier zit het element van opzet in. Het is het moedwillig hoonen van den Allerhoogste. Dit is de eigen-

¹⁾ Zie Handel 1901—1902 bldz. 1397.

lijke godslastering, die dan ook zeer zwaar wordt gestraft. En ten tweede het ijdel gebruiken van Gods naam, hetzij door onnoodig te zweren hetzij door te vloeken. Dit is in den regel onbedachtzaamheid, die dan ook veel minder zwaar wordt gestraft. Het is daarbij onverschillig of dat zweren en vloeken bestaat in het klakkeloos uitspreken van Gods naam of van uitdrukkingen als „Jezus”, „de duivel haal mij”, of „bij mijne ziel”. En het is eveneens hetzelfde of het vloeken het karakter van eene verwensching van den naaste draagt of dat het niets dan een roekeloos stopwoord is.

Reeds de staten van Holland spraken het uit, hoe moeilijk het was dit kwaad door strafbepalingen te beteugelen. Vooral gold dat het zweren en vloeken. Ja, het was zelfs ondoenlijk, wanneer men de grens zóó wijd uitbreidt, als de staten van Utrecht deden en spreekwijzen als, „bij mijn ziel” strafbaar stelt. Want daarmee is elk criterium ter beoordeeling van wat zweren en vloeken is, verdwenen en de reinste willekeur mogelijk. Maar dientengevolge worden ook, bij de onmogelijkheid om te bepalen wat ten slotte wèl en wat niet godslastering of vloeken is, de strafbepalingen voor de meeste gevallen een doode letter.

En zelfs wanneer men het begrip „vloeken” beperkt tot het ijdel gebruik van Gods naam, rijst de vraag hoe het staat met dat van Gods woorden of dat van de sacramenten; met dat van uitdrukkingen ontleend aan Gods majesteit in de natuur. Is dit ook nog vloeken? Waar staat hier de grens? En zelfs wanneer men het misdrijf beperkt tot het ijdel gebruik van Gods naam, dan kan de vraag niet ter zijde worden gelaten of hier al of niet de triniteit wordt bedoeld. Zal b.v. hij die den naam des Zoons ijdelijk gebruikt, even strafbaar zijn, als hij die het den naam des Vaders doet? Zal de naam van den mensch Jezus Christus straffeloos mogen worden gebezigd, doch die van den Zoon Gods niet? Al deze vragen en nog zooveel meer worden geboren uit het feit, dat „vloeken” en „zweren” geen omljnde begrippen zijn en elke deugdelijke maatstaf ter beoordeeling hiervan ontbreekt.

Daarbij komt dat nu aan alle kerkgenootschappen in het rijk gelijke bescherming wordt verleend, niet meer mogelijk is de belijdenis van één kerk tot maatstaf te kiezen ter beoordeeling van wat al of niet onder „godslastering” valt. In zooverre kunnen ons de plakaten uit den tijd der republiek, die b.v. de blasphemie tegenover Maria en de heiligen veranderden in die van de Heilige Schrift niet meer tot richtsnoer dienen. Integendeel zou op het standpunt onzer grondwet, zoo godslastering strafbaar gesteld werd, dit evengoed beschimping van de hostie gelden als beschimping van God. Ja, daaronder zou evenzeer lastering van Israel's God als van den God en Vader van Jezus Christus vallen. Men kan zelfs nog verder gaan. Nu als kerkgenootschap wordt erkend elke vereeniging, die zich als zoodanig volgens artikel 1 van de wet op de kerkgenootschappen van 1853 bij den minister van justitie aanmeldt, en dienten-

gevolge ook eene, die een gansch ander godsbegrip huldigt dan de christenheid doet, evenzeer aanspraak heeft op gelijke bescherming, zou lastering van haar God eveneens strafbaar zijn. Maar wie gevoelt niet dat het op deze wijze voor den rechter onmogelijk wordt om recht te doen?

Maar — zoo zal men wellicht antwoorden — al erkennen wij de bezwaren, die aan het straffen van godslastering zijn verbonden, zoo kan men toch het openlijk en opzettelijk hoonen en lasteren van God niet ongestraft laten, omdat men daarmede de aanranding zou gedoogen van den staatsrechtelijken grondslag, waarop en staat en overheid rust.

Allereerst merken wij hiertegenover op, dat men op dit standpunt ook de openlijke en opzettelijke godloochening strafbaar moet stellen. In dat opzicht was Calvijn consequent. Want de staatsrechtelijke grondslag van staat en overheid wordt evenzeer door die loochening als door de lastering aangetast. Zelfs is die loochening de ergste vorm van lastering. Hoogmoedige negatie is schrikkelijker dan laaghartige bespotting. Vooral geldt dit den vorm, waarin zich heden ten dage die negatie hult. Toch deinken de voorstanders van de strafbaarheid der godslastering voor deze consequentie terug. En dat is zeer natuurlijk. Want daarmede zou de vrijheid van ieder om zijne godsdienstige meeningen te belijden, die door de grondwet is verzekerd, worden aangetast. Maar dan springt ook de onrechtmatigheid in het oog om, waar de ééne vorm van godslastering ongestraft wordt gelaten, dit een anderen vorm van hetzelfde kwaad niet te doen.

Ten tweede zal het ondoenlijk zijn in dezen de opzettelijkheid te bewijzen. Bij gewone belediging is dit altijd reeds zeer moeilijk. Maar daarbij heeft men althans te doen met twee partijen, van welke de ééne als beledigde en de andere als belediger kan worden gehoord. Bij de godslastering is, doordien slechts ééne partij, namelijk de belediger, kan worden opgeroepen, de beslissing of werkelijk opzet in het spel was, niet wél mogelijk. Van den indruk toch, die eene belediging op den beledigde maakt, hangt zooveel af ter beoordeeling van de vraag of er bij den belediger al of niet aan opzet te denken viel. Bovendien kunnen bij aardische verhoudingen allerlei omstandigheden nauwlettend worden nagegaan, om in dit opzicht tot een gevestigd oordeel te komen, die aan ons oog ontsnappen, waar het geestelijke verhoudingen betreft. Om deze reden is het niet mogelijk godslastering, die heet opzettelijk te zijn geschied, billijk te straffen.

Maar de voornaamste reden waarom het goed is, dat de strafbaarstelling uit onze wetgeving is verdwenen, is wél deze, dat het recht de verhoudingen regelt tusschen de menschen onderling, maar niet de verhouding van den mensch tot God. Ware dit het geval, dan zouden niet alleen vele andere soortgelijke bepalingen in onze wetboeken moeten worden opgenomen, maar zou ook

op de hoogste Majesteitsschennis de zwaarste straf moeten gesteld worden, gelijk oud-Israël deed. Doch daarvoor deinst ieder terug. Wel een bewijs, dat men de consequentie van het beginsel niet aandurft en dat durft men niet, omdat het beginsel zelf niet deugt.

HOOFDSTUK XX.

Slotsom.

Wanneer wij op den voorgrond stellen dat de overheid bestaat tot instandhouding der maatschappij en daartoe allereerst geroepen is het daarin geldende recht te handhaven, dan rijzen ter bepaling van de verhouding, die zij verplicht is tegenover godsdienst, zedelijkheid en kerk aan te nemen, terstond vragen als deze : Wat verstaan wij onder „geldend recht” ? En welk is het verband tusschen dat recht en tusschen godsdienst en zedelijkheid ? Van het antwoord op deze laatste vraag hangt tevens de houding af, die de overheid tegenover de kerk behoort aan te nemen.

Onder recht, waarover hier wordt gesproken, verstaan wij niet eene subjectieve bevoegdheid, krachtens welke men iemand het recht van spreken of handelen toekent. Onder recht verstaan wij hier evenmin het natuurlijk recht, dat aan dingen van godsdienstige of zedelijke waarde toekomt. Ook niet het uitgebreide gebied van het recht Gods of het abstracte, filosofisch geconstrueerde natuurrecht. Wanneer wij het hier hebben over het recht, dat de overheid geroepen is, te handhaven, dan bedoelen wij het positieve recht, dat de uitwendige verhouding tusschen de burgers van een bepaald land regelt, en hetwelk de overheid geroepen is met dwang, door middel van de wet, te handhaven.

Dat recht is geen constante grootheid. De maatschappij is in voortdurende beweging. De toestanden binnen haar veranderen ieder oogenblik ; de levensbetrekkingen wijzigen zich voortdurend, en dienovereenkomstig komen nieuwe rechtsbegrippen naar voren. In de meeste gevallen is hier sprake van eene rechtsontwikkeling, die evenzeer als dit met de meeste maatschappelijke veranderingen het geval is, door bepaalde wetten wordt beheerscht en geleid. Met opzet spreken wij hier van „de meeste gevallen”. Want de ontwikkelingsgang, ook op dit gebied, gelijkt nu en dan veel op een spiraal. Soms schijnt de menschheid op dezelfde hoogte te blijven stilstaan ; soms doorloopt zij een geheel tegenovergestelde beweging en komt het ons voor dat zij terugzinkt. Maar ook dan worden toch niet zelden kiemen gelegd voor den voortgang der maatschappij en van het recht, en wordt zelfs later menigmaal door het wisselende en afschrikwekkende heen een vaste gang van ontwikkeling, ook op het gebied van het recht, ontdekt. Zoo is langzamerhand onder meer het besef toegenomen, dat de overheid niet ten volle recht doet door alleen verbiedend, vermanend op te treden, maar daartoe